

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi väliaikaisista poikkeuksista naisten yötyökieltoa koskevista säännöksistä annetun lain 9 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Voimassa olevaan työaikalakiin sisältyy säännös, jossa kielletään, lainkohdassa mainituin poikkeuksin, naisten pitäminen työssä klo 21—6 välisenä aikana työaikalain alaisissa liikkeissä, laitoksissa ja yrityksissä. Tätä rajoitusta ei kuitenkaan ole käytännössä saatettu voimaan. Aluksi valtioneuvosto työaikalakiin sisältyvän siirtymäsäännöksen perusteella lykkäsi kiellon voimaantuloa vuodeksi kerrallaan. Sittemmin naisten yötyökysymys on järjestetty määräaikaisilla poikkeuslaeilla. Voimassa oleva poikkeuslaki on annettu vuonna 1972 ja sen voimassaoloa on viimeksi vuonna 1978 jatkettu

vuoden 1981 loppuun. Työneuvostolla ja 1. 6. 1979 sen sijaan tulleilla työsuojelupiirien työsuojelulautakuntien poikkeuslupajaostoilla on valta myöntää enintään kahdeksi vuodeksi kerrallaan poikkeuksia työaikalakiin sisältyvää naisten yötyökieltoa koskevasta säännöksestä. Hallituksen esityksessä ehdotetaan nyt, että väliaikaisista poikkeuksista naisten yötyökieltoa koskevista säännöksistä annetun lain voimassaoloa jatkettaisiin edelleen vuoden 1984 loppuun ja poikkeuslupamenettely pidettäisiin entisellään.

PERUSTELUT

1. Nykyinen tilanne ja ehdotetut muutokset

Voimassa olevan työaikalain (604/46) 14 §:ään sisältyy naisten yötyökieltoa koskeva säännös. Sen mukaan naisten pitäminen työssä työaikalain alaisissa liikkeissä, laitoksissa, yrityksissä ja töissä on kielletty klo 21—6 välisenä aikana. Säännöksestä on kuitenkin useita poikkeuksia. Tärkein niistä koskee työaikalain 6 §:ssä tarkoitettua niin sanottua periodityötä, jossa säännöllinen työaika on rajoitettu kolmen tai kahden viikon ajanjaksoa kohti. Naisten pitäminen yötyössä on niin ikään sallittua hätätyössä, kaksivuorotyössä kello yhteen asti

sekä saunoissa ja kylpylöissä kello 22:een asti. Työneuvostolla on työaikalain 14 §:n 3 momentin nojalla lisäksi valta erityisten syiden sitä vaatiessa, kauintaan kuudeksi kuukaudeksi kerrallaan, myöntää poikkeuksia kiellosta. Laisa oleva kiello kohdistuu näin ollen pääasiassa naisten pitämiseen kolmivuorotyössä teollisuudessa.

Naisten yötyökieltoa ei työaikalain voimaantullessa saatettu voimaan. Aluksi kiellon voimaantuloa lykättiin työaikalain 26 §:ään sisältyvän siirtymäsäännöksen nojalla annetuilla valtioneuvoston päätöksillä aina vuodeksi kerrallaan vuoden 1955 maaliskuun loppuun. Naisten yötyökysymystä tutkineen komitean

(komiteanmietintö 1954: A 26) ehdotuksen pohjalta annettiin vuonna 1955 laki väliaikaisista poikkeuksista naisten yötyökieltoa koskevista säännöksistä (43/55). Tähän poikkeuslakiin sisältyneen säännöksen mukaan sitä sovellettaessa oli pyrittävä siihen, että yötyötä suorittavien naisten lukumäärä asteittain pienenee.

Väliaikaisista poikkeuksista naisten yötyökieltoa koskevista säännöksistä annetun lain voimassaoloaikaa pidennettiin siltä määrin lain sisältöä muuttamatta vuosina 1959, 1964 ja 1968 annetuilla laeilla (342/59, 552/64 ja 725/68) aina vuoden 1972 loppuun.

Nykyisen väliaikaisista poikkeuksista naisten yötyökieltoa koskevista säännöksistä vuonna 1972 annetun lain (955/72) voimassaoloa on jatkettu vuosina 1976 ja 1978 annetuilla laeilla (1049/76 ja 1068/78) vuoden 1981 loppuun. Näiden poikkeuslakien mukaan työneuvostolle kuulunut oikeus luvan myöntämiseen on työneuvostosta annetun lain muuttamisesta annetulla lailla (26/79) siirretty 1.6. 1979 lukien työsuojelupiirin työsuojelulautakuntien poikkeuslupajastojen tehtäviksi. Työneuvosto toimii poikkeuslupa-asioissa muutoksenhaakuelimenä.

Vuoden 1972 laista puuttuu vuoden 1955 lakiin sisältynyt lausuma, jonka mukaan oli pyrittävä siihen, että yötyötä suorittavien naisten lukumäärä asteittain pienenesi. Eduskuntakäsittelyssä lakiin toisaalta lisättiin säännös, jonka mukaan naisella, jota lain nojalla annetun työneuvoston päätöksen perusteella pidetään työntekijänä työssä yön aikana, on synnytyksen vuoksi oikeus olla poissa työstä enintään 12 kuukauden ajan työsuojeluviraston lakkaamatta. Lakiin lisättiin myös säännös, jonka mukaan sosiaali- ja terveysministeriö voi tarvittaessa vahvistaa ne perusteet, jotka työpaikan on täytettävä työpaikkaterveydenhuollon ja työhön liittyvien muiden sosiaalisten ja terveydellisten olojen sekä lasten päivähoidon suhteen, ennen kuin poikkeus voidaan myöntää.

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti vuonna 1975 toimikunnan kartoittamaan yö- ja vuoro-työssä työntekijöille aiheutuvia terveydellisiä ja sosiaalisia haittoja, harkitsemaan näiden haittojen poistamiseksi ja vähentämiseksi tarpeellisia vaihtoehtoisia toimenpiteitä, tekemään asiasta tarpeelliset ehdotukset sekä laatimaan selvitystyön edellyttämät lakiehdotukset naisten yötyökieltoa koskeviksi järjestelyiksi. Toimikunta katsoi mietinnössään (komiteanmietintö

1976: 54), että yö- ja vuoro-työn haittojen vähentämiseksi tarpeelliset toimenpiteet olisi periaatteessa kohdistettava samanlaisina yö- ja vuoro-työtä tekeviin työntekijöihin sukupuolesta riippumatta, joskin äitiyssuojelunäkökohdat aiheuttavat naistyöntekijäryhmään kohdistuvaa erityissuojelun tarvetta.

Vuodesta 1964 lähtien naisten yötyötä varten myönnettyjen poikkeuslupien käsittämä työntekijämäärä on kehittynyt seuraavasti:

1964	10 896	1973	28 628
1968	10 042	1974	31 445
1972	23 876	1977	24 202
		1981	25 230 (31.7.1981)

Yötyötä varten oli heinäkuun lopussa 1981 voimassa olleita poikkeuslupia toimialoittain seuraavasti:

Toimiala	Naisten luku
Elintarviketeollisuus, juomien valmistus	3 012
Tekstiiliteollisuus	3 389
Puutavarateollisuus	3 192
Paperiteollisuustuotteiden valmistus, graafinen tuotanto	8 700
Kemian teollisuus	2 466
Saven-, lasin- ja kivenjalostusteollisuus	834
Metallin perusteollisuus	581
Metallituote- ja koneiteollisuus	1 043
(Teollisuus yhteensä)	23 217
Kaivostoiminta, uutto	122
Muut alat (puhtaanapito, palotoiminta)	1 891
Yhteensä	25 230

Luvista noin 20 % koskee alle kymmenen työntekijän yrityksiä.

Naisten yötyötä koskevan kiellon ja poikkeuslupamenettelyn ulkopuolella on aloja, joilla toiminta jatkuu myös yön aikana ja joilla myös naiset työskentelevät. Näillä aloilla yötyössä olevien naisten kokonaismäärästä ei ole käytettävissä tarkkoja tilastotietoja. Työaikalaisa tarkoitettua yötyötä tekevien naisten kokonaismäärä ei siis ole erikseen tarkoin selvitettävissä. Karkeana arviona sen voidaan esittää olevan 150 000—200 000.

Vuoden 1972 eduskuntakäsittelyssä lakiin lisätyn säännöksen nojalla sosiaali- ja terveysministeriö antoi vuonna 1975 päätöksen eräistä naisten yötyötä koskevista perusteista (223/

75). Päätös sisältää määräyksiä muun muassa työpaikkaterveydenhuollosta, työpaikkaruokailusta, työmatkakuljetuksista, työntekijöiden terveystarkastuksista ja elpymisjärjestelyistä.

Hakiessaan edellä tarkoitettua poikkeuslupajaostolta poikkeuslupaa työnantajan tulee selvittää yötyön olosuhteita. Näiden tulee sosiaali- ja terveysministeriön päätöksen mukaan täyttää tietyt edellytykset eli päätöksen ja sen soveltamisesta annettujen lähempien ohjeiden noudattaminen on asetettu edellytykseksi poikkeusluvan myöntämiselle. Aikaisempaan tilanteeseen verrattuna yötyöolosuhteissa on havaittu muutoksia. Muun muassa yöllä avoinna olevat työpaikkaruokalat ovat yleistyneet. Lasten päivähoiton järjestämistä vuosina 1981—1985 koskevan valtakunnallisen suunnitelman mukaan valtiosuuteen oikeuttavia päivähoitopaikkoja on vuoden 1981 lopussa yhteensä 137 500. Päivähoidon tarpeeksi kunnat ovat arvioineet 272 700 paikkaa. Vuoden 1980 lopussa ilta- ja yöhoitoa tarvitseville lapsille oli paikkoja 1 600. Ilta- ja yöhoidon tarpeen kunnat ovat arvioineet olevan 9 200 paikkaa.

Vastauksessaan hallituksen esitykseen vuodelta 1978 eduskunta kiinnitti huomiota yö- ja vuorotyöntekijöiden suureen määrään, jota tulisi kaikin tavoin pyrkiä vähentämään. Jotta naisten yötyökielto voitaisiin kumota vuoden 1981 loppuun mennessä, tämä eduskunnan vastauksen mukaan edellytti muun muassa lasten päivähoiton aukotonta järjestämistä vuorotyöntekijöiden tarpeet huomioon ottaen, äitiyssuojelun, työpaikkaruokailun, työpaikkojen terveydellisten olojen ja työterveyshuollon sekä työmatkojen aiheuttamien ongelmien ratkaisemista.

Väliaikaisista poikkeuksista naisten yötyökieltoa koskevasta säännöksistä annetun lain voimassaolon päättyminen merkitsisi naisten yötyökiellon toteutumista niiden noin 25 000 naisen kohdalla, jotka nykyään voivat työskennellä yöllä poikkeuslupajaoston myöntämien poikkeuslupien perusteella. Hallituksen esityksen mukaan ei nykyisessä tilanteessa, jolloin vielä on ratkaisematta, millä tavoin yö- ja vuorotyöhön liittyvät kysymykset kokonaisuudessaan järjestetään, ole edellytyksiä luopua naisten yötyötä koskevasta poikkeuslupajärjestelmästä. Tämän vuoksi ehdotetaan, että väliaikaisista poikkeuksista naisten yötyökieltoa koske-

vista säännöksistä annetun lain voimassaoloa jatkettaisiin yötyökysymyksen kokonaisjärjestelyn valmisteluun tarvittavalla ajalla eli vuoden 1984 loppuun saakka ja tätä koskeva muutos tehtäisiin lain 9 §:n 1 momenttiin. Hallituksen tarkoituksena on tämän lakiesityksen antamisen lisäksi asettaa selvittelyelin tutkimaan naisten yötyöhön liittyviä kysymyksiä ja tekemään tarpeelliset ehdotukset mahdollisiksi lainsäädäntö- ja muiksi toimenpiteiksi. Kyseisen selvittelyelimen työn on tarkoitus olla valmiina ennen nyt annettavan lain voimassaoloajan päättymistä.

2. Esityksen taloudelliset vaikutukset

Ehdotetulla lainmuutoksella ei ole valtiontaloudellisia vaikutuksia.

3. Voimaantulo

Väliaikaisista poikkeuksista naisten yötyökieltoa koskevasta säännöksistä annetun lain voimassaoloaikaa ehdotetaan jatkettavaksi kolmella vuodella. Lainmuutos ehdotetaan saatettavaksi voimaan 1 päivänä tammikuuta 1982.

Jos lain voimassaoloa jatketaan ehdotetulla tavalla, edellyttäisi lupien voimassaoloajan jatkuminen jokaisen luvan uudistamista koskevaa työsuojelulautakunnan poikkeuslupajaoston ratkaisua niiltä osin kuin työnantajat hakevat luvan uudistamista. Tämä merkitsisi jaostoille yhteensä noin 750 lupahakemuksen käsittelemistä ja ratkaisemista lainmuutoksen vahvistamisen jälkeen ennen vuoden 1981 loppua. Jotta yötyötä tekevien naisten työnsaantimahdollisuuksia ja teollisuustuotannon häiriötöntä jatkumista ei vaarannettaisi sillä, että poikkeuslupahakemuksia ei ehdittäisi käsitellä ajoissa, lakiin ehdotetaan otettavaksi voimaantulosäännös, jonka mukaan 31 päivänä joulukuuta 1981 päättyväksi määräraajaksi myönnettyjen poikkeuslupien voimassaolo jatkuisi ilman eri hakemusta ja poikkeuslupajaoston päätöstä 31 päivään toukokuuta 1982.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

väliaikaisista poikkeuksista naisten yötyökieltoa koskevista säännöksistä annetun lain 9 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan väliaikaisista poikkeuksista naisten yötyökieltoa koskevista säännöksistä 29 päivänä joulukuuta 1972 annetun lain 9 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on 22 päivänä joulukuuta 1978 annetussa laissa (1068/78), näin kuuluvaksi:

9 §

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammi-kuuta 1973 ja on voimassa vuoden 1984 loppuun.

Joulukuun 31 päivänä 1981 päättyväksi määräajaksi myönnettyjen poikkeuslupien voimassaolo jatkuu ilman eri hakemusta ja työsuojelulautakunnan poikkeuslupajaoston päätöstä 31 päivään toukokuuta 1982.

Helsingissä 16 päivänä lokakuuta 1981

Tasavallan Presidentin estyneenä ollessa

Pääministeri

MAUNO KOIVISTO

Sosiaali- ja terveysministeri *Sinikka Luja-Penttilä*

Laki**väliaikaisista poikkeuksista naisten yötyökieltoa koskevista säännöksistä annetun lain 9 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan väliaikaisista poikkeuksista naisten yötyökieltoa koskevista säännöksistä 29 päivänä joulukuuta 1972 annetun lain 9 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on 22 päivänä joulukuuta 1978 annetussa laissa (1068/78), näin kuuluvaksi:

Voimassa oleva laki

9 §

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammi-kuuta 1973 ja on voimassa vuoden 1981 loppuun.

Joulukuun 31 päivänä 1978 päättyväksi määräajaksi myönnettyjen poikkeuslupien voimassaolo jatkuu ilman eri hakemusta ja työneuvoston päätöstä 31 päivään toukokuuta 1979.

Ehdotus

9 §

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammi-kuuta 1973 ja on voimassa vuoden 1984 loppuun.

Joulukuun 31 päivänä 1981 päättyväksi määräajaksi myönnettyjen poikkeuslupien voimassaolo jatkuu ilman eri hakemusta ja työsuojelulaitakunnan poikkeuslupajaoston päätöstä 31 päivään toukokuuta 1982.

